

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

РЕВОЛУЦИОНАРНИ ПОКРЕТ У ОПШТИНИ ТИТОГРАД 1919—1945 (Титоград 1975)

Монографија **Революционарни покрет у општини Титоград 1919—1945** (објављена крајем 1975. у издању Општинског одбора СУБНОР-а Титоград) значајан је допринос историји радничког покрета и Комунистичке партије, народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције у Црној Гори и шире у Југославији. На близу 900 страна изнесени су револуционарни рад, борба и страдање народа овог краја, који се није дао нити могао покорити. На бојиштима широм земље, стрељаштима и затворима дало је живот преко 1.400 бораца, а хиљаде жена, стараца и дјеце пале су као жртва фашистичког терора. Богато и луксузно опремљена, књига представља својеврстан споменик борцима палим у НОП-у и револуцији 1941—1945. са подручја среза подгоричког. Биографски подаци о борцима дати су на преко 500 страна (206—713). Објављене фотографије готово за сваког борца чине књигу много интересантнијом. Са кратким биографским подацима, донесена су имена жртва насиља (713—726), затим имена учесника у шпанском грађанском рату (747—752), носилаца Ордена народног хероја (757—759), носилаца Партизанске споменице 1941 (760—805), фотографије мјеста гдје су се одвијали значајни догађаји, споменици и спомен-плоче (806—840), табеларни прегледи погинулих бораца, жртва терора и рата, завршна ријеч и регистри личних и географских имена. Аутор уводне ријечи је Сретен Асановић, а предговора Радован Вукановић. Прилог о друштвено-еко-

номским односима у срезу подгоричком између два свјетска рата (20—106) је Бранка Лазовића, а др Ђуро Вујовић на близу исто страна (106—205) обрадио је развитак народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције у срезу подгоричком (1941—1945). Уз текстове Лазовића и Вујовића објављен је велики број фотографија и факсимила докумената који се односе на догађаје и личности са овог подручја, као и извори и литература којом су се служили. Уз текст Лазовића, у фуснотама, објављене су партијске организације, форуми и имена чланова Партије и године пријема сваког члана појединачно. Прегледно и занимљиво приказани су развој револуционарног покрета, активност и рад Комунистичке партије, народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције на подручју бившег среза подгоричког од 1919. до 1945. године. Прилозима Вујовића и Лазовића књига је несумњиво добила у вриједности. Књига **Революционарни покрет у општини Титоград 1919—1945.** и сви који су на њој радили заслужују ријечи похвале и признања.

У књизи, посебно у дијелу: „Јунаци што стадоше смрћу против смрти“ (у биографским подацима погинулих бораца) поткрале су се извјесне грешке. Овом приликом желимо на неке од њих указати.

У чланку Б. Лазовића на стр. 46 у фусноти 4 објављена су имена чланова Партије који су примљени од 1931. до 1936. године. Наводи се да је Ристо Лекић примљен у Партију 1934. године. Исти податак је и на стр. 64 у фусноти

1, док на страни 434 стоји да је члан Партије од 1931. године. На основу несумњивих чињеница установили смо да је Лекић члан КПЈ од 1932. године. У биографији Лекића (стр. 434) погрешно се наводи да су Лекић Никола и Лекић Ристо браћа.

Италијани су 25. јуна 1943. године из концентрационог логора у Бару стријељали 180 интернираца, који су били из свих крајева Црне Горе. Стријељање је извршено по наређењу гувернера Црне Горе Пирција Биролија, као одмазда за пораз Италијана у мају 1943. године у борбама на Јаворку и Биочу. Интернирци су стријељани у Андријевици, Бару, Беранама, Даниловграду (Шарена плоча), Никшићу (Капино Поље), Подгорици и Цетињу. Међу стријељанима је један број био из среза подгоричког. Желимо указати на неке грешке и непотпуне податке у биографијама бораца из среза подгоричког који су изведени из барског логора и стријељани 25. јуна 1943. Наводи се да су стријељани у Бару: Божовић Л. Милан 5. јуна (стр. 236), Булатовић В. Миљан 23. јуна (стр. 251), Радосавић М. Милош (стр. 622) и Рашовић М. Перо 27. јуна 1943. (стр. 658). За Павићевић М. Јована не наводи се гдје је стријељан (стр. 541). Павићевић је стријељан са 30 интернираца у Бару. У биографији Перковић Н. Петра — Пера, који је стријељан 25. јуна са групом у Бару, не наводи се датум (дан и мјесец) стријељања (стр. 558). На 285 страни за Вулевић М. Вудака стоји погрешно Вуљевић. У Беранама 25. јуна 1943. стријељани су Белојевић Н. Перо и Бољевић Ш. Стеван. У књизи се не наводи датум њиховог стријељања (стр. 218, 243). На Шареној плочи код Даниловграда стријељано је 25, а не 28 односно 30 интернираца, како стоји на страни 667 и 691. У биографији Вељић Н. Војина стоји да је стријељан 20. јуна (стр. 257), Вукадиновић В. Андрија 25. јуна 1942. на Лазинама код Даниловграда (стр. 278) и Поповић Н. Душан, студент из Дољана, 25. маја 1943. (стр. 573), Вељић, Вукади-

новић и Поповић стријељани су 25. јуна 1943. године на Шареној плочи код Даниловграда. За Лазаревић С. Луку, из Рогама, погрешно стоји да је доведен из Албаније и стријељан маја 1944. године код Даниловграда (стр. 427). Лазаревић је изведен из барског логора и 25. јуна 1943. стријељан са 25 логораша на Капином Пољу код Никшића.

У књизи се наводи да су Драговић М. Димитрије — Дишо (стр. 338), Ивановић П. Ново (стр. 378) и Мугоша Н. Благота (стр. 520) били на списку другова предвиђених за замјену за заробљене италијанске војнике; до замјене није дошло усљед доласка Њемаца и почетка V офанзиве, те су стријељани 25. јуна 1943. године (стр. 338, 378, 520). Постоје непобитни докази да је 180 родољуба из барског концентрационог логора стријељано као одмазда за пораз Италијана на Биочу и Јаворку. Пета офанзива је завршена средином јуна, па се не би могло прихватити да је њен почетак око 25. јуна (стр. 338). Из барског концентрационог логора замијењено је 19. маја 1943. године 110 интернираца на Градцу код Никшића. Петог дана, послје подне, у Никшић су ушли Њемци и тиме је онемогућена даља замјена наших затвореника и интернираца за италијанске заробљенике.

У биографским подацима о Ивановић П. Нову наводи се да је у барски логор интерниран у априлу 1942. године (стр. 378). За Никезић С. Велимира стоји да је у барски логор пребачен крајем 1941. године (стр. 527), а за Николић Ј. Сима да је ухапшен крајем 1941. и интерниран у барски логор (стр. 531). Пошто је барски логор формиран у септембру 1942. године, то су Ивановић, Никезић и Николић могли бити доведени у барски концентрациони логор послје септембра 1942. године.

У Подгорици је, такође 25. јуна 1943, стријељано 30 интернираца из барског логора. Дванаест их је било из среза подгоричког, и то: Вујосевић В. Илија, Вукославовић Р. Душан, Јанковић М. Ради-

сав, Милачић М. Бранко, Никезић А. Радосав, Поповић С. Јован, Прељевић Б. Војин, Радоњић С. Војин, Радоњић Б. Лазар, Тошковић Т. Богић, Тошковић П. Милета и Чејовић Р. Никола. За Вујошевића стоји да је стријељан 26. јуна (стр. 274), а за Вукославовића се не наводи дан, мјесец и година стријељања (стр. 290). За остале се не наводи да су изведени из барског концентрационог логора (стр. 338, 475, 528, 574, 590, 614, 683, 684). Чејовић Р. Никола је стријељан 25. јуна 1943. у Подгорици, а не у Бару (стр. 699).

И у Цетињу је 25. јуна 1943. стријељано 30 родољуба из барског логора. У књизи погрешно стоји да је Милић М. Миращ стријељан 27. јуна (стр. 486), а Радловић К. Мирко 26. јуна (стр. 630). У Цетињу је стријељан и Радојица К. Перовић. У књизи погрешно стоји да је стријељан са 12 другова (стр. 559). На страни 726 наводи се да је Стаматовић М. Радомир „након капитулације бивше државе“ убијен од Италијана у Бару 1941. године. Стаматовић је погинуо 1. септембра 1943. године несрећним случајем од једног италијанског војника.

У барском логору је умро један број интернираца, међу којима и Брајовић В. Мируна 29. августа 1943. и Љумовић Р. Петар 10. септембра 1943. године. У књизи се наводи да је Мируна Брајовић умрла крајем 1943. (стр. 246), а за Љумовића да је маја 1945. интерниран у барски логор и умро у логору 1945. године (стр. 442).

О Гојнић Ђ. Бранку (стр. 317) наводи се да је рођен 15. фебруара 1924. године у Подгорици, да је у припремама за устанак ангажован на разним задацима, да је учествовао у прикупљању материјала, извршавао задатке одговорних другова, да се налазио у јединицама НОВ-а у борбеним редовима све до погибије 1942. године. Ови подаци су произвољни и неодређени. Тешко би се могло закључити у којим јединицама и на којем терену је радио. Гојнић Ђ. Бранко је рођен 12. септембра 1922. године у Доњим Брчелима

(Црмница) у барској општини. У току народноослободилачке борбе Гојнић је био у НОП батаљону „Јован Томашевић“, са којим је одступио из Црмнице 13. априла 1942. године. Погинуо је 15. маја 1942. у Омладинском батаљону Ловћенског НОП одреда у селу Бестица код Трубјеле (општина Никшић).

У биографији Блажа Ј. Лисичића стоји да је у тринаестојулском устанку 1941. године био командир Вирпазарског герилског одреда (стр. 435). Лисичић је учествовао 13. јула 1941. у борби за ослобођење Вирпазара, али не као командир Вирпазарског герилског одреда. Герилском групом у Вирпазару, која је формирана уочи устанка, руководио је Стево Шољага, а борбом у Вирпазару 13. јула 1941. руководио је Блажо Јошћ Орландић, студент медицине.

Готово за сваког борца наведено је пуно очеве име. За неке је, међутим, испуштено, као за Јовић Зајка (стр. 214), Михаиловић Ника (стр. 516 — за Михаиловића се не наводи ни мјесто рођења), за Новаковић Ива (стр. 535) и др. Новаковић Иво, од оца Сава, рођен је 28. августа 1906, а не 1910. године, како стоји у књизи (стр. 535). На страни 267 наводи се да је Вујовић К. Вељко рођен 1920. године, а погинуо 1944. године у Петом батаљону Зетског НОП одреда. Вујовић је рођен 3. августа 1922, а погинуо је 24. новембра 1944. године на Вељој страни у Љешанској нахији у Ловћенском НОП одреду. На страни 324 стоји да је Дабановић С. Божидар погинуо 5. априла 1945. године код Бара у Првој црногорској бригади КНОЈ-а, у борби са четницима. Међутим, Дабановић је погинуо 1. априла 1945. у селу Заљево код Бара, у Десетој црногорској бригади. Поповић Ј. Михаило је пао у руке непријатеља крајем марта 1942. на Скадарском језеру код Врањине и стријељан на Ријечи Црнојевића 29. марта, а не почетком априла, како стоји у књизи (стр. 577, 581). За професора Марка Биљурића (стр. 223) не наводи се да је извјесно вријеме радио у

барској гимназији. Заслужује пажњу да је Биљурић премјештен из барске гимназије као „љевичар који шкоди националној ствари“.

Послије првог свјетског рата у Подгорици једно вријеме је живио и радио Богдан Вујошевић, апотекар. Вујошевић је био и први скеретар Мјесне партијске организације СРПЈ (комуниста) у Подгорици, која је формирана 1920. године. Почетком 1922. Вујошевић прелази у Улцињ, гдје отвара апотеку. Као припадник и сарадник НОП-а стријељан је од стране Немаца и домаћих издајника 9. јануара 1944. године код Скадра. С обзиром да је једно вријеме као комуниста активно радио у Подгорици, требало га је унијети у поглавље „Јунаци што стадоше смрћу против смрти“. О Вујошевићу се говори у чланку Б. Лазовића, на стр. 34, 35. и 36. У регистру личних имена на страни 865 уз име Богдана Вујошевића наводи се да се о њему говори и на страни 10. и 757. Међутим, подаци на страни 10. и 757. не односе се на Богдана Вујошевића, апотекара и секретара Мјесне партијске организације СРПЈ (к) у Подгорици 1920. Подаци на страни 10 односе се на Бог-

дана Вујошевића, члана мјесне редакције за Куче (за писање ове публикације), а на страни 757 на Богдана А. Вујошевића, народног хероја. По свој прилици, подаци на страни 10, 65, 757 и 768 односе се на једну личност — на Богдана А. Вујошевића, народног хероја, а они на страни 34, 35 и 36 односе се на Богдана К. Вујошевића, апотекара, рођеног у Гусињу 1894. године. На основу података у регистру личних имена (стр. 865) дало би се закључити да се подаци односе на три личности са истим именом и презименом. Наоко безначајни, овакви пропусти ипак могу да изазову забуну код читаоца.

Књига је изазвала огромно интересовање у јавности и без сумње представља велику вриједност, нарочито за оне који се баве проучавањем историје народнослободилачког рата и социјалистичке револуције у Црној Гори. Највећу вриједност њену представља богатство података који су дати за поинуле борце и жртве рата, шпанске борце, носиоце Споменице 1941. и др.

Гојко П. Вукмановић

РАДОСАВ МЕДЕНИЦА: НАША НАРОДНА ЕПИКА И ЊЕНИ ТВОРЦИ Цетиње 1975, 415

Меденица је истакнути научни радник из области народне епике и фолклористике. Његова је књига интересантна не само по материји коју доноси него и по томе што представља значајан допринос науци о историји живота и развоја народне епике, њеним творцима, сакупљачима и пјевачима — гусларима. Народну епику и њене творце Меденица обрађује на одређеном географском простору који означава као црногорско-херцеговачку планинску област. За објашњење историје и живота народне епике на том подручју, он наводи низ услова: историјских, географских и друштвених. Он посебно подвлачи важност поузданог обавјештења о географском простору на коме су сакупљане и би-

љежене народне пјесме — важност географске карте епике, „на основу које би се могло даље да проучавају њени поједини слојеви тј. стратиграфија епике, као важно и неопходно потребно поглавље у савременом проучавању те тако важне области наше фолклористике“. Аутор обрађује карактеристику и структуру епских пјесама, испитује да ли пјесма има умјетничке квалитете или је само хроничарско казивање, даје пуно података о сакупљачима пјесама и пјевачима — гусларима, износи свој суд и закључке, као и примједбе и неслагања са појединим радницима на том послу. Указује и на утицај модерног времена на народну епику.